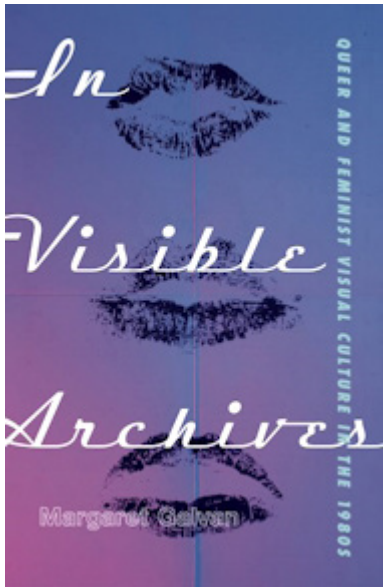

Kurkistuksia visuaalisen aktivismin arkistoihin

Anna Vuorinne

Margaret Galvan. 2023. *In Visible Archives: Queer and Feminist Visual Culture in the 1980s*. Minneapolis: The University of Minnesota Press. 336 sivua.

Saatavilla:
<https://doi.org/10.5749/9781452958415>

Kuvallisesta käänteestä on puhuttu jo 1990-luvulta lähtien. Tästä huolimatta tieto yhdistetään edelleen ensisijaisesti kieleen ja kirjoittamiseen. Logosentri-

nen katsantokanta näkyy myös siinä, miten feminististä ja queer-aktivismia ja niiden historiaa on tavattu ymmärtää, väittää Margaret Galvan tuoreessa visuaaliseen kulttuuriin keskittyvässä teoksessaan *In Visible Archives: Queer and Feminist Visual Culture in the 1980s* (2023).

Galvanin monografian liikkeelle paneva väite on provokatiivinen – ja liioiteltu. Lienee selvää, että feministinen ja queer-tutkimus eivät ole niin kieli- ja tekstikeskeisiä kuin Galvan antaa ymmärtää. Molemmat tutki-

mus- ja ajatteluperinteet ovat alusta lähtien tuoneet esille logosentrismille vaihtoehtoisia tietämisen muotoja. Lisäksi ne ovat kytkeytyneet vahvasti visuaalisten ja esittävien taiteiden tutkimukseen. Retorisesta liioittelusta huolimatta Galvanin teos antaa ajateltavaa lukijoille, joita kiinnostaa feminististen ja sateenkaarevien elämien, taiteiden, yhteisöjen ja liikkeiden historia.

In Visible Archives on ylistys visuaalisen kulttuurin roolille feministisessä aktivismissa ja teorian muodostuksessa. Teos keskittyy 1980-luvun Yhdysvalloissa luotuun, feministisesti ja queeristi virittyneeseen visuaaliseen taiteeseen ja sen tekijöihin. Tarkastelu suuntautuu erilaisiin painotuotteisiin, kuten kirjoihin ja lehtiin, ja niiden sivuilla ilmestyneisiin kollaaseihin, sarjakuviin, kuvituksiin ja valokuviiin. Teos nostaa esille ennen kaikkea sellaisia taidemuotoja ja teoksia, jotka ovat syystä tai toisesta jääneet vähemmälle huomiolle. Tämän mahdollistaa Yhdysvaltain laajaa (ja kateutta herättävää) arkistojen verkostoa ja arkistomateriaaleja hyödyntävä tutkimus.

Tutkimus ankkuroituu kahdeksaan taiteilijaan ja aktivistiin, joihin lukeutuvat Hannah Alderfer, Beth Jaker, Marybeth Nelson, Lee Marrs, Roberta Gregory, Alison Bechdel, Gloria E. Anzaldúa ja Nan Goldin. Näiden naisten taiteellisen tuotannon ja aktivismin kautta Galvan tarkastelee, kuinka visuaalinen – erityisesti kuvaa ja sanaa yhdistävä – (ruohonjuuri)kulttuuri tuottaa feministisiä ja queerejä visiota sukupuolesta, seksuaalisuudesta ja yhteisöllisyydestä.

SQS
1–2/2024

128

Pervosilmäys
Arvostelut

Anna
Vuorinne

Sarjakuvallista lähilukua ja arkistojen tutkimusta

Teoksen avaa tiivis johdantoluku, joka esittelee sen sarjakuvatutkimukseen ja feministiseen arkistotutkimukseen perustuvan metodologisen pohjan. Ensimmäinen näistä saattaa yllättää – ainakin sellaisen lukijan, joka ei tunne Galvanin työtä entuudestaan ja tiedä, että hänen aikaisemmat julkaisut ovat keskittyneet nimenomaan sarjakuvaan. Sikäli teoksen laaja visuaalisen kulttuurin perspektiivi ei ole kuitenkaan uusi aluevaltaus Galvanille, sillä se pohjautuu hänen väitöskirjaansa.

Galvan jäsentää analyttisiä lähtökohtiaan sarjakuvatutkija Colin Beineken (2017) lanseeraamien käsitteiden ”sarjakuvallisuus” (*comicity*) ja ”sarjakuvallinen” (*comicitous*) avulla. Venäläisten formalistien kirjallisuudellisuuden käsitteeseen viittaava sarjakuvallisuuden käsite kuvaa sitä, mikä sarjakuvasta tekee sarjakuvan. Termistä juonnettu adjektiivi viittaa puolestaan ominaisuuksiin, joita pidetään sarjakuvalla ominaisina.

Beineken ajatuksia seuraten Galvan esittelee ”sarjakuvallisen analyysin” (*a comicitous analysis*) menetelmän (s. 6). Tällä hän tarkoittaa sarjakuvatutkimuksen analyttisiä välineitä ja käsitteitä hyödyntävää lähilukemisen tapaa, jota voidaan soveltaa sarjakuvan lisäksi myös muiden sarjakuvamaisia piirteitä hyödyntävien teosten tai niiden osien tarkasteluun. Esimerkiksi kuvan ja sanan yhdistelyä, sivusommittelua ja visuaalista sarjallisuutta voi Galvanin mukaan lähestyä sarjakuvallisen analyysin kautta.

Beineken ajatusten lisäksi myös queer-tutkimuksesta ja feministisestä teoriasta ammentava (lähinnä yhdysvaltalainen) sarjakuvatutkimus on tärkeä kiintopiste Galvanille. Hän seuraa analyttisissä lähtökohdissaan muun muassa sarjakuvatutkija Ramzi Fawasia (2019, 589), jolle sarjakuvan analysointi on ”moninaisuuden lukemista” queer-tutkimuksen hengessä. Moninaisuuden lukemisella Fawas viittaa ensisijaisesti siihen, kuinka sarjakuvan huolellinen analyysi edellyttää ”monien eri asioiden lukemista [...]

monissa erilaisissa yhteyksissä”.¹ Sarjakuvassa merkitykset muodostuvat multimodaalisesti useiden ilmaisumuotojen, niiden dynaamisen yhdistelyn ja vuorovaikutuksen kautta. Moninaisuuden lukeminen laajenee sekä Fawasilla että Galvanilla toisaalta myös sarjakuvan sisältöjen ja tekijöiden moninaisuuden tarkasteluun, jossa korostuu erityisesti sukupuolten ja seksuaalisuuksien kirjo.

Sarjakuva-analyysistä inspiroitunut lähilukeminen yhdistyy teoksessa arkistopohjaiseen, historialliseen ja kontekstualisoivaan tutkimukseen. Näin teos liittyy osaksi feministisen ja queer-tutkimuksen arkistokäännettä, jota ovat viitoittaneet esimerkiksi Ann Cvetkovich ja Kate Eichhorn. Galvanin tutkimuksessa arkisto saa ainakin kolme merkitystä, joiden kautta arkistotyö laajenee tutkimuksen metodologiasta laajemmaksi feministiseksi projektiksi.

Galvanin tutkimuksen liikkeelle paneva lähtökohta ovat feministiseen aktivismiin, kansalaisliikkeisiin, pienjulkaisuihin, sarjakuviin ja yksittäisten aktivisti-taiteilijoiden henkilökohtaisiin dokumentteihin keskittyvät arkistot. Tutkimusaineiston arkistoluonteisuus on arkiston ensimmäinen merkitys Galvanin feministisessä projektissa. Toiseksi arkistotyön ja arkistojen näkyviksi tekemisen ajatus on koko hanketta ohjaava eetos. Tuomalla arkistoihin säilytettyä mutta laajalti unohtettua visuaalista aktivismia esille Galvan pyrkii säilyttämään menneisyyttä ja tarjoamaan virikkeitä tulevaisuuden feministiselle ja queerille toiminnalle.

Kolmanneksi arkistoinen hahmottuu piirteeksi, jonka Galvan näkee määrittäneen jokaisen tutkimansa taiteilija-aktivistin toimintaa (s. 15). Kukin heistä on omalla tavallaan pyrkinyt dokumentoimaan ja säilyttämään omaa elämäänsä, sen kamppailuja ja sitä ympäröiviä yhteisöjä jälkipolville.

¹ Alkup. ”to read lots of different things [...] in lots of different sequences, patterns, and juxtapositions”.

Visuaalisen kulttuurin feministisen ja queerin potentiaalin ohella teos onkin ylistys arkistoille ja arkistoaktivismille.

Representaatiosta yhteisölliseen toimintaan

Esiteltyään tutkimuksensa teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat Galvan siirtyy analysoimaan arkistoista keräämäänsä aineistoa taiteilija tai taiteilijaryhmä kerrallaan. Henkilövetoisesta jäsentelystä huolimatta pyrkimyksenä on piirtää laaja kulttuuri- ja aatehistoriallinen kuva 1980-luvun Yhdysvaltain feministisistä ja queereista liikkeistä ja niihin kytkeytyvästä visuaalisesta kulttuurista.

Galvanin käsittelyssä yksittäisten – osittain hyvin vaikutusvaltaisten ja tunnettujenkin – taiteilija-aktivisti-ajattelijoiden tuotanto ja työ hahmottuvat suhteessa toisiinsa ja asettuvat osaksi laajempia olosuhteita, tapahtumia ja kamppailuja. Alderferin, Jakerin ja Nelsonin kollaasitaidetta analysoidaan esimerkiksi niin kutsuttujen seksisotien ja seksiposiitiivisen feminismien puitteissa. Marrsin ja Gregoryyn töitä tarkastellaan puolestaan osana underground-sarjakuvan liepeille syntyneitä feministisiä julkaisuja. Bechdelin varhaistuotantoa tutkitaan 1980-luvun lesbofeministisen lehtikulttuurin valossa, ja Anzaldúan piirroksia analysoidaan osana chicana-feminismin kehitystä. Analyysiosuuden päättävä, Goldiniin keskittyvä luku tarkastelee valokuvataiteilijan tuotantoa suhteessa HIV/AIDS-epidemian vaikutuksiin.

Galvanin analyysin lähtökohta on vertaileva, ja sitä motivoi luvusta toiseen sama kysymyksenasettelu. Yhtäältä kyse on representaatiosta. Galvan analysoi kussakin luvussa, kuinka taiteilijat visualisoivat teoksissaan nais- ja queerkehoja ja sen myötä moninaistivat aikansa kulttuurissa esiintyneitä sukupuolen, seksuaalisuuden ja seksuaalisten identiteettien esityksiä (s. 16). Galvan ei kuitenkaan pyri esittämään feminististä ja queeriä visuaalista

kulttuuria yhtenäisenä ilmiönä, vaan nostaa esille myös siinä piileviä jännitteitä ja ristiriitoja. Hän löytää useammankin taiteilijan tuotannosta visionäärisiä piirteitä, jotka pyrkivät tuomaan intersektionaalista moninaisuutta ajankohdan feministiseen kulttuuriin.

Toisaalta teoksessa on kyse taiteellisen-aktivistisen työn moninaisista käytännöistä. Representaatioiden ohella Galvan kohdistaa katseensa myös käsittelemiensä tekijöiden laajempaan taiteelliseen ja aktivistiseen toimintaan. Huomiota saavat muun muassa antologioiden ja lehtien toimittaminen, opettaminen ja kuratointi. Tällainen tarkastelu avaa näkymiä myös taiteellisen ja aktivistisen toiminnan verkostoihin ja yhteisöihin. Galvanin analyysi tuo esille, kuinka kukin taiteilija yhtäältä ammensi inspiraatiota ympäriltään ja toisaalta mahdollisti muiden työtä omalla toiminnallaan.

Visuaaliset aineistot arkistojen haasteena?

In Visible Archives on sujuvalukuinen historiikki, joka luo monipuolista kuvaa 1980-luvun Yhdysvaltojen feministisen ja queerin visuaalisen kulttuurin kirjosta. Tarkka arkistotyö tuo esille huomionarvoisia yksityiskohtia käsiteltyjen taiteilija-aktivistien toiminnasta ja valottaa heidän tuotantonsa suhdetta laajempaan yhteiskunnalliseen liikehdintään, jonka vaikutukset tuntuvat 2000-luvulla asti.

Taiteellisen työn moninaisuuden ja yhteisöllisyyden painottaminen on erinomainen ratkaisu, joka täydentää visuaalisen kulttuurin feminististen ja queerien ulottuvuuksien tarkastelua. On kiinnostavaa lukea esimerkiksi Bechdelin omaehtoisesta julkaisubisneksestä, Anzaldúan visuaalisesta pedagogiikasta ja Goldinin kuraattorin työstä.

Kirjan teosanalyysit ovat kuitenkin pienoinen pettymys. Näin on siitä huolimatta, että Galvanin analyttiset lähtökohdat näyttäytyvät inspiroivina

ja innovatiivisina ainakin kaltaiselleni sarjakuvatutkijalle. Alkupuolella tulkinnat ovat oivaltavampia, mutta loppua kohden havainnot visuaalisen kulttuurin moninaisesta representaatiosta alkavat tuntua hiukan toisteisilta. Analyysin syventyminen ja monitahoistuminen jäävät puuttumaan.

Myös sarjakuvallinen analyysi toimii alkupuolella paremmin. Se tuottaa uskottavia tulkintoja esimerkiksi Alderferin, Jakerin ja Nelsonin kollasitaateesta ja avaa kiinnostavasti feminististen lehtien sivusommittelua. Loppua kohden menetelmä kuitenkin menettää teränsä. Itse en ole ainaakaan vakuuttunut siitä, että tarvitsemme sarjakuvallista analyysia siihen, että voimme tulkita Goldinin valokuvateosten ja niille annettujen nimien suhteita.

Pienistä puutteistaan huolimatta Galvanin teosta voi kuitenkin lämpimästi suositella visuaalisen kulttuurin tutkijoille, sarjakuvatutkijoille, queer-tutkijoille ja historiantutkijoille. Avoimesti saatavilla olevassa ja helppolukuisessa teoksessa on ainesta myös opetusmateriaaliksi monenlaisille kurseille.

Teoksen soisi päätyvän myös arkistojen parissa työskentelevien käsiin, sillä se haastaa pohtimaan arkistointiin ja arkistoihin pohjaavan tutkimuksen käytäntöjä erityisesti visuaalisten aineistojen kannalta. Galvanin tutkimuksen ovat mahdollistaneet esimerkiksi kootut arkistot, mutta hän tuo siitä huolimatta esille, ettei visuaalisten aineistojen löytäminen ole ollut itsestäänselvyys. Se on vaatinut erityistä kiinnostusta, vaivaa ja paneutumista.

Jotta kuvallisen materiaalin tutkiminen on mahdollista, on tärkeää, että kuvakulttuuri ei huku arkistoissa tekstiaineistojen sekaan. Se on järjestettävä ja asiasanoitettava yhtä huolellisesti kuin muukin materiaali. Lisäksi visuaalinen ja kuvia sisältävä materiaali tulisi huomioida entistä paremmin arkistotutkimuksen digitaalisten apuvälineiden kehityksessä, sillä tähän

mennessä monet välineet ja menetelmät ovat keskittyneet erityisesti teksteihin.

Visuaalisiin aineistoihin liittyvät huomiot koskevat toki arkistoja yleisesti, mutta Galvanin teos inspiroi pohtimaan visuaalisten aineistojen haasteita ja merkityksiä erityisesti suhteessa feministisiin ja queereihin arkistoihin. Kenties teos voi antaa lisäkipinää visuaalisen kulttuuriin tallentamiseen myös Suomessa, jossa sateenkaarevat arkistot ja sateenkaareva arkistotyö ovat tällä hetkellä hyvässä nosteessa.

Kirjallisuus

Beineke, Colin. 2017. On Comicity. *Inks* 1 (2), 226–253.

Fawaz, Ramzi. 2019. A Queer Sequence: Comics as a Disruptive Medium. *PMLA: Publications of the Modern Language Association of America* 134 (3), 588–594.